

ISSN 2587- 2001 e-ISSN 2618-6187

ANASAY

3 Aylık Ulusal Hakemli - Süreli Dergi -Yıl:3 – Sayı:10- Kasım 2019

koynunda büyüdük

MEDYA VE ÇOCUĞA YÖNELİK İSTİSMAR

MEDIA AND CHILD ABUSE

DOI: 10.33404/anasay.644174

Çalışma Türü: Derleme¹

Sait YILDIRIM*

ÖZ

Çocuk istismarı biyolojik, psikolojik, sosyolojik ve daha birçok etkenden beslenerek ortaya çıkan bir eylemdir. İstismar vakaları aile ve sosyal çevreden kaynaklanan ihmaller sonucunda da gerçekleşmektedir. Bu noktada çalışma içerisinde belirlenen ihmallerden kaynaklanan istismar vakalarını önlemeyi amaçlayan, aynı zamanda bu ihmallerin ortaya çıkış koşullarını derleyen bu araştırmada medya, tüketim olgusu ve bağımlılık üzerine odaklanılmıştır. Çalışmada medya kullanımı ve tüketim alışkanlıkları üzerine literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda ebeveynlerin, çocukların medya kullanımı üzerine otorite sağlayamadıkları ve bu süreci sağlıklı bir şekilde yönetemedikleri saptanmıştır. Çocukluk döneminde medya kullanımı ve oyun bağımlılığı ile çocukların aile bağları ve kişisel ilişkiler noktasında yetersiz oldukları tespit edilmiştir. Ebeveynler ve çocuklar arasında oluşan kopukluğun çocukların ihmal ve istismara maruz kalma noktasında etkili olduğu ve bu bağlamda çocukların ihmal ve is-

¹ Makale Geliş Tarihi: 07. 11. 2019 Makale Kabul Tarihi: 21. 11. 2019

*- Dr. Öğr. Üyesi Iğdır Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü, saityildirim. erz@gmail.com **ORCID ID** <https://orcid.org/0000-0002-6044-2447>

tismara uğradıklarında bu konuyu güvendikleri yetişkinlerle paylaşmadıkları ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda gelişen ihmal ve istismar vakalarında eylemin gerçekleşmesine ek olarak istismarın süreklilik kazanması önemli bir problem olarak gündeme gelmiştir. Sonuç olarak istismar vakalarında ebeveyn ve çocuk ilişkisinin sağlıklı bir biçimde yönetilmesi ve problemlerin tespit edilerek önerilerin sunulması çalışmanın esas amacını teşkil etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Medya, Tüketim Kültürü, Çocuk İstismarı, Saldırganlık.

ABSTRACT

Child abuse is an act which arises from viological, psychological, sociological and many other factors. Abuse cases usually occurs as a result of negligence from family and social envireonment. At this point, this study aims to prevent arising cases of abuse by determining the negligence which leads to these abuses and also this research compiles the conditions of emergence of these negligence. This research focuses on media, consumption phenomenon and addiction. Literature review of media usage and consumption habits was conducted. In this context, it was determined that parents lack authority over the children's media usage and are unable to manage the process in a healthy way. It was found that due to use of media and addiction to play games during childhood leads to children being inadequate in Family ties and relationship. It was resulted as due to lack of communication between parents and their children leads to negligence and child abuse and in the same context children are not able to share their abuse with trusted adults. In this context, not only cases of child abuse and negligence but the continuation of these cases has been an important agenda. As a result, the main aim of the study was to manage the relationship between parents and children in cases of abuse in a healthy way and to identify the problems and provide recommendations.

Keywords: Media, Consumption Culture, Child Abuse, Aggression.

GİRİŞ

Çocuk istismarı konusunda medya ve iletişim olanaklarının çocuklar tarafından kontrolsüz bir biçimde kullanılması istismar eylemlerinin oluşmasını kolaylaştırmaktadır. Çocukların medya ve internet kullanımının engellenmesi mümkün olmadığı için bu noktada kontrollü kullanım ve olası zararlardan koru-

mak için birtakım tedbirlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışmanın amacı çocukluk dönemindeki ihmaller ile birlikte çocukların medya ve internet kullanımının istimara yol açan boyutlarını belirlemek ve bu problemleri uygulanabilir öneriler ile değerlendirmektir. Ayrıca, bu çalışmada aile eğitim faaliyetleri kapsamında kamu ve sosyal yaşamda ebeveyn, öğretmen ve diğer yetişkinlerin gerek istismar konusunda gerekse çocuklar ile olan iletişim noktasında; medya kullanımı, çocuk ebeveyn ilişkisinin sağlıklı biçimde yürütülmesinin güçlendirilmesi noktasında eğitim envanteri olarak sunulmaktadır. Bu sebeple hazırlanmış olan bu çalışma materyali ile tüm yetişkinlerin istismar üzerine; medya, tüketim, oyun bağımlılığının kontrol altına alınması ve aile içi ilişkilerinin geliştirilmesi yönüyle fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Bu eğitim materyalinin UCİM² Saadet Öğretmen Çocuk İstismarı ile Mücadele Derneği'nin eğitim programları kapsamında kullanılması planlanmaktadır. UCİM, istismarı önleme noktasında istismar vakalarını takip etmekle birlikte istismar öncesi süreçte tüm bireylerin farkındalık eğitimlerini alması noktasında girişimlerde bulunmaktadır. Bu noktada çalışmanın ebeveyn eğitimlerinde kullanılmasının önemli bir gereklilik olduğu kanaati uyanmaktadır. Çalışmada öncelikle medya kullanımı üzerinden tüketim kültürünün çocukların istismarına yol açacak ihmellere yer verilmiştir. Ayrıca çocukların sosyal medya kullanımlarının; ebeveynlerin bilinçli veya bilinçsiz biçimde kontrolünden çıkması sonucu ortaya çıkan problemlere odaklanılmıştır. Benzer şekilde oyun bağımlılığının çocuklarda oluşturduğu fiziksel, duygusal ve eğitsel anlamda zararlara değinilmiştir. Medya ve oyun bağımlılığı neticesinde çocukların çocukluk dönemine ilişkin zararlar görmesi, orta ve uzun vadede çocukların istismar noktasında fail ve mağduriyetlerine dönüşecek ihmellere yoğunlaşarak örnek vakalar aktarılmıştır. Sonuç yerine belirtilen sorunlara yönelik uygulanabilir öneriler paylaşılmıştır.

1. Medya, Tüketim ve Çocuk

Tüketim kültürü, insanların reklamlar, TV, internet, sosyal çevre aracılığı ile sürekli biçimde tüketime yönlendirilmesi ile oluşur. Bir eşya veya kı-

² UCİM Saadet Öğretmen Çocuk İstismarı ile Mücadele Derneği 2017 yılında kurulmuş olup merkezi Mersin'dedir. Derneğin başkanı Saadet ÖZKAN ve yardımcısı Yücel CEYLAN'dır. Dernek gönüllülük esasına dayanmaktadır. Derneğin amacı istismar öncesi ve sonrası süreçte mağdur çocukların ve ailelerin yanlarında eğitsel, hukuksal ve rehabilite anlamında destek olmaktır. Daha geniş kapsamda toplumda tüm yetişkinlere istismarı önleme konusunda eğitimler vererek farkındalık oluşturulmaktadır. Ayrıca çocukların kendini koruması, konuşması ve bilinçlenmesi için mahremiyet eğitimleri verilmektedir. İstismar davalarında ise derneğin gönüllü avukatları aracılığı ile mağdur çocuklara destek olunmaktadır. Organizasyon şeması: hukuki destek, eğitim ve rehabilitasyon faaliyetleri temelinde şekillenmektedir (<http://www.ucim.org.tr/>).

yafet alırken ürünün markası ve moda oluşundan ötürü tercih edilmişin bireylerde bıraktığı bir güç bulunmaktadır. Bu güç marka etkisi ile oluşmaktadır. Ancak bu marka sadece logosu ile aynı ürünün diğer markalarından kat kat daha pahalıdır. Pahalı olmasına rağmen insanların popüler marka olduğu için onu tercih etmesini sağlayan o isteği tüketim kültürü oluşturmaktadır. Tüketim toplumunda bireyler, kendilerini var edebilmek için gösteriş ve moda anlayışını yaşamlarının merkezine almıştır. Toplum yapısında her nesne tüketimin bir parçasına dönüşmüştür. Kimlikler, değerler, kültür, din, aile yapısı ve diğer tüm fenomenler tüketimin bir parçasıdır (Yıldırım 2018: 370-372). Örneklerle açıklanacak olursa bir ürünün daha çok tüketilmesi için insan bedeninde suni ihtiyaçlar türetilerek bir pazar oluşturulmaya çalışmıştır. Estetik ve kadın bakım ürünlerinin aşırı çeşitliliği kadının bedeni veya güzellik algısının kullanılarak kadın için kadın adına kadının sömürülmesine yol açmıştır. Değerlerin tüketilmesine örnek olarak eski yapı ve eşyaların yeniden dizayn edilip geçmişi hatırlatması nedeniyle olduğundan fazlaca değere tüketime sunulmasıdır. Normal şartlar altında eski bir tabak, geçmiş dönemde sadece yemek için kullanılmasına rağmen şimdilerde belli marka ve modeller ile süslenerek insanların beğenisine sunulur tüketim malzemesine dönüştürülmüştür. Toplum yapısında her şeyin tüketim nesnesine dönüşmesinin kadın, erkek ve çocuk için önemli zararları bulunmaktadır. Bu başlık altında tüketim olgusu ve medya aracılığı ile çocuğun ihmal ve istismarına giden yol anlatılarak dikkat edilmesi gereken hususlara değinilecektir. Tüketimin ihmal ve istimrar ilişkisinde önemli bir faktör medya ve sosyal medya kullanımının yaygınlığıdır. Yetişkinler ile birlikte çocukların ortak sosyal alanda tüketime maruz kalması, çoğunlukla sosyal öğrenme ilişkisi ile anlamlı olmaktadır.

Sosyal öğrenme yaklaşımı ile ocuklar ebeveynlerinin davranışlarını taklit etmektedir. Ebeveynler ile birlikte diğer yetişkinlerin edimlerini, hem sosyal yaşamda hem de sanal alanlardaki görünümünü çocukları yönlendirmektedir (Bandura 1971: 3-5). Öğrenme ile birlikte sanal dünyada oluşan davranış kültürü çocukların iyi ve kötüye dair algılarını şekillendirmektedir. Çocuklar, ebeveynlerinden kanıksadığı öğrenme edimlerini, reklam, dizi, film ve sosyal medya uygulamalarında yer alan aktivitelerden benimsemektedir. Kontrolsüz gelişen öğrenme süreci tüketim, ihmal, istismar ve kimliksizleşme noktasında belirginleşmektedir. Medya ve sosyal çevre, insanları tüketime ve harcamaya yönlendirmektedir. İnternet aracılığı ile bir ürün, bir davranış ya da her hangi

bir aktivite ve eylem dünyanın her yerindeki çocuklara rahatlıkla ulaşmaktadır. Ancak bu yaygınlık önemli riskler barındırmaktadır. Bilindiği gibi 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun (TCK) 6/1-c maddesine göre “Çocuk deyiminden; henüz onsekiz yaşını doldurmamış kişi”(TCK 5237, 2004: 6/1) anlaşılmaktadır. Bu çocukların dil, din, ırk, cinsiyet fark etmeksizin herhangi bir ayrıma maruz kalması suç olarak nitelendirilebilmektedir. Çocukların konuşma, eğitim, barınma gibi hakları aileleri tarafından karşılanmak durumunda olup bu durum sağlanamadığında devletin güdümünde bu hakların sağlanması gerekmektedir. Bireysel bağlamda da çocukların fiziksel, duygusal, cinsel olarak korunması yasalar tarafından belirlenmiştir. Bu bağlamda çocuk adına çocuğun hayatını olumsuz eylemlere girişmekte bu bağlamda suç olarak değerlendirilebilir. Çocukların erken evliliklere zorlanması, sağlık ve eğitim ihtiyaçlarının karşılanmaması, ağır işlerde çalıştırılması Bu bağlamda çocukların fiziksel, duygusal, cinsel ve hukuksal olmak üzere ihmal edilmesi risk faktörlerini oluşturmaktadır. Risklerin artması ve güçlenmesi ise ihmal ve istismara sebep olmaktadır. Ayrıca istismar eylemleri bağlamında çocuğa müstehcen videolar izletmek suç olarak görülmüştür. Çocukların dolaylı olarak istismara maruz kalmalarına yol açacak sosyal medya uygulamalarının 13 yaşından küçükler için de kullanımı yasaklanmıştır.

Çocuklar sosyal medya uygulamaları ile (Facebook, instagram, tiktok vd.) birden çok yolla ihmale maruz kalmaktadır. Çocuklar uygulamalarda yer alan, yetişkinlerin davranışlarını ve popülerliklerini örnek aldıklarını görmek mümkündür. Ancak bu yetişkinler, rastgele biçimde bir araya gelmiş ve birbirini tanımayan insanlardan oluşmaktadır. Çocukların rol model alma sürecindeki iki önemli sorun ile karşılaşacakları düşünülmektedir (UNİCEF 2017: 21-23). Bunlardan ilki yetişkinlerin bu mecralarda çocuklara kötü örnek olmalarının yanında kötü niyetli olma ihtimalleridir. Sosyal medya aracılığı ile birçok tanışma istismar eylemlerine dönüşmekte veya istismara dönüşmektedir. Bu sebeple bu mecralardan yola çıkılarak rastgele kişilerle iletişim ve yakınlık kurulması oldukça zararlı sonuçlar doğurabilmektedir. Genç yaşta kız ve erkek çocuklara sosyal medya üzerinden dikkat çekici ve ilgi uyandırıcı, zarar oluşturmayacağı düşünülen sohbetler ile başlayan ilişkiler istismar ile sonuçlanabilmektedir. Sosyal medyada insanlar birbirlerine olmak istedikleri gibi görünmektedir. O sebeple kimin ne amaçla iletişim kurduğu kestirilememektedir. İkinci önemli sorun ise sosyal medyada “fenomen” olarak bilinen insanların, özellikle kadın-

ların küçük yaşta kız çocukları için rol oluşturması ile ortaya çıkan tehlikedir. Küçük yaştaki kız çocukları yetişkinler gibi giyinmek ve para kazanmak istemektedir. Bu istekleri o çocukların duygu, düşünce ve bedenlerini tüketim nesnesi olarak sunmalarına yol açmaktadır. Her hangi bir yetenek veya kazanımı olmayan ancak tanınmak, bilinmek, zengin olmak isteyen çocuklar, tıpkı yetişkinler gibi sosyal medya üzerinden bedenlerini sergileyerek bir ilgi odağı oluşturma çabasına girişmektedir. Bu eylemler sonucunda oluşan ilgi sonucu gençlerin bu şekilde yetenek, emek ve beceri gibi değerleri kullanmadan popüler olma çabalarını artırmaktadır. Bahsedilen rol almanın diğer boyutu “TİKTOK” uygulamasında sıklıkla karşılaşılan çocukların anneleri gibi giydirilmesi, “Seksist” tavırlarla dans etmeye özendirilmesi, bir çocuğun yaşına uygun olmayan kalıplar içinde topluma teşhir edilmesi çocukların anlık ve ileriye dönük psikolojik ve duygusal gelişiminin olumsuz etkileyebilmektedir. Bu uygulamalar ile çocuklar, gençler sosyal ve kültürel açıdan düzensiz ve duyarsız bir sanal alanın içerisinde tehlikelerle baş başa kalmaktadır. Çocukları bu alanlardan tamamen uzaklaştırmak mümkün olmadığından bu ve benzer uygulamalarda yer alan sınırlı ve güvenli modların kullanımı önerilmektedir. Ayrıca bu tür uygulamalarla zaman geçiren çocukların bu süreçte ebeveynlerinin yanında olmaları kontrol açısından oldukça önemlidir.

2. Oyunlar ve Bağımlılık

Bilgisayar oyunları çocuklar için tehlikeli ve kontrolsüz bir bağımlılık oluşturmaktadır. Bu durumda dikkat, ilgi ve duygusal açıdan yetersizlikler oluşmaktadır. Oyun bağımlılığı çocuk ile anne ve baba arasındaki ilişkiyi zedelemektedir. Çocuklar oyun bağımlılığı ile kötü alışkanlıklar edinme ve sağlıksız sosyal çevreye sahip olma noktasında savunmasız olmaktadır. Aynı zamanda oyunlar ve medya bağımlılığı aracılığı ile çocuğun kendisine zarar verebilecek insanlar ile tanışmasına aracılık etmektedir(ASPB, 2017a: 15-18). Oyunların çocuklar için iki olumsuz etkisi vardır. İlki fiziksel ve psikolojik olarak çocuğun beceri ve başarısının zayıflamasıdır. Bağımlılık çocuğun otokontrol sistemini zayıflatarak dikkat ve ilgilerini zayıflatır. İkinci sorun ise çocukların internet uygulamaları üzerinden yabancılarla iletişim kurmasına yönelik olanaklardır. Oyunlarda rekabet, takım ilişkisi, devamlılık sonucu güç elde etme gibi unsurlar aracılığı ile sanal arkadaşlık ortamları oluşmaktadır. Bu ortamlarda her yaş grubundan insanlar bir arada iletişim kurabilmektedir. Kötü niyetli yetişkinlerin bu oyun ve uygulamaları kullanarak çocukları istismar ettiği birçok vakada rastlanmaktadır.

Oyun bağımlılığı çocuklarda zararlı sonuçlar oluşturabilecek bir rekabeti gerekli kılmaktadır. Ayrıca çocukların tanımadığı insanlarla işbirliğine girişmesi oyun ve uygulamalar aracılığı ile daha kolay olmaktadır. Oyunlarda hediye, hiyerarşi gibi olgular kullanılarak çocukların bilgisayar, tablet ve telefon başında daha çok zaman geçirmesi sağlanır(Bozkurt, Genç-Kumtepe 2014: 3-4). Oyun bağımlılığı ile çocukların oyun oynadıkları anlarda geçen zamanın farkında olmamaktadır. Zaman algısının yitmesi, çocukların uyku düzenlerinin bozulmasına ve dikkatlerinin zayıflamasına yol açar. Sonuç olarak çocukların başarı düzeyleri alt seviyelere düşer. Bu sebeple çocukların oyun zamanlarının özellikle yetişkinler tarafından sınırlandırılması gerekir. Bilgisayar, tablet ve telefonların ebeveynlerin çocukları başlarından atmak için kullandıkları bir araca dönüştürmemek gerekir. Küçük yaşta çocuğun ağlamasını engellemek ve çocuğu oyalamak için telefon ve tablet gibi araçların kullanılması çocukta küçük yaşta bağımlılık ve dikkat dağınıklığı (ileri boyutta hiperaktivite) başlatır. Çocuk büyüdükçe daha çok bağımlı olabilir. Ayrıca çocuk, aile ve çevresinden öğrenmesi gereken çoğu şeyi internetten öğrenmeye başlar. İnternette birçok yanlış bilgiyi öğrenebilir ve yaşı için uygun olmayan içeriklere şahit olabilir. Oyunlar ile birlikte birçok reklam ve alt metin çocukların zihinlerine işler. Normalde çocuklar için ulaşılmaz olan her bilgi ve konu internet aracılığı ile kolayca mümkün olur. Cinsel içerikli reklamlar, oyunlar ve sosyalleşme programları çocuklar için oldukça tehlikeli olabilmektedir. Bu reklam ve uygulamalar özellikle oyunlarda yer almaktadır. Gerçek yaşamda cinselliğin ve cinsel bilginin tabulaştırılması çocuklar için cinselliğin merak uyandırıcı bir konuya dönüşmesine yol açar. Bu sebeple özellikle bu konuda birçok bilgi ve deneyim internet üzerinden edinilir. Medyada ve internette daha çok kuralsızlık, asi davranışlar ve eylemler popüler olarak tanımlanır. Ailesine bağlı veya kurallara uyan çocuklar eleştiri ve alaycı bir biçimde ele alınır. Sigara ve alkol tüketimi de bu bağlamda popüler bir şekilde sunulur.

Çocuklar sosyal mecralarda gördüğü yaşam pratiklerini kendi yaşamına uygulamaya çalışır. Çocuklukta kimlik gelişimi daha çok medya ve internet içerikleri üzerinden gelişir. Reklam, dizi ve filmlerde cinsiyet yapıları belirgin bir ayırım ile biçimlenir. Kız çocukları beden ve cinsellik üzerinden erkekler ise şiddet ve ataerkil argümanlar ile çevrenin. Bu şekilde gerçekleşen kimlik yapılaşmalarında ebeveynlerin çocuklar üzerindeki etkisi azalır. Nihayetinde çocuklar sanal alanın hâkim olduğu kimlik, cinsiyet ve alışkanlıklardan

beslenerek sağlıklı bir çocukluk geçirmelerine yol açar (Çetin, 2004: 69-70). Çocukların zamanla aile içi ilişkilerinde anne ve babaya karşı saygı ve ilgileri azalır. Çocuklar anne ve babalarını beğenmedikleri gibi onları yetersiz bularak onlardan bağımsız yaşamaya çalışırlar. Anne ve baba da bağımsızlığını ilan etme mücadelesi veren çocuklar üzerinde hâkimiyet kuramadığı gibi saygı ve sevgi ilişkisi ortadan kalkar. Bu sebeple başlangıçta ailenin çocuğun oyalanması için internet gibi araçlar ile zaman geçirtmesi zamanla aile ilişkilerinin zayıflamasına ve çocuğun güvensiz ilişkiler kurmasına aracılık etmektedir. Çocuk ve ebeveyn arasındaki bağın zayıflaması çocuğun internet üzerinden yeni sevgi bağları aramasına yol açmaktadır. Sevgiden yoksun yetişen çocuklar yabancılara karşı daha kolay güven duyabilirler. Aile yapısı ve sağlıklı aile ilişkilerinin zedelenmesi çocukların sosyal çevre ve internetin de etkisi ile suça sürüklenmiş bireyler olmalarına yol açar. Çocuklar bahsedilen eksiklikler ile istismar konusunda hem fail hem de mağdur olma eğiliminde olurlar. Çocukların internet üzerinden kurduğu güvensiz ilişkiler istismar vakalarının ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Birçok istismar vakası internet ve sosyal medya üzerinden başlayan ilişkilerle gerçekleşmektedir. Çocuklar başlangıçta bu mecralarda bir oyun veya uygulama aracılığı ile tanıştığı bireyler ile zararlı olmadığını düşündüğü diyaloglar kurar. Yüz yüze ilişkiden farklı olarak internet ortamında daha rahat ve tavizkar davranışlar sergilenebilir. Ancak kötü niyetli bir kişi normal bir sohbeti kullanıp çocuğu tehdit ederek istismar eylemine dönüştürebilir. Çocuk, başlangıçta ettiği sohbetlerden ötürü kendisini suçlu hissettiği için oluşan veya oluşacak tehditleri ailesi ile paylaşamaz. Bu şekilde istismarcının istediği eylem gerçekleşir. Çocuk bu durumlarda ailesinin kendisine inanmayacağını düşünür. Aynı zamanda kendisinin suçlanacağını da düşündüğü için istismar eylemlerini gizli tutmaya çalışır.

3. Diziler ve Şiddet Dili

Medya etkisi temelinde televizyon, bilgisayar ve tablet kullanımı günümüz toplumlarında çocuklar için olumlu veya olumsuz bağlamda bir rehber oluşturmaktadır. Çocukların küçük yaştan itibaren televizyon ve türevlerine olan bağı, ebeveynlerin ilgisizliği, çalışma saatlerinin çok olması gibi sebeplerden doğmaktadır. Televizyonun önemli etkisi daha önce de bahsedildiği üzere çocuğu tüketim algısına göre biçimlendirmektir. Ayrıca çocuklar için kişisel ilişkiler, cinsel bilgi, ebeveyn ilişkileri, davranış örüntüleri, şiddet ve saldırganlık eğilimlerine dair temel ve belirleyici altyapıları oluşturur. Medya üzerinden

kolayca öğrenilen bilgiler çocukların sosyal ve eğitim yaşamında da etkili olur. Çocuklarda, algı, ilgi ve dikkatin zayıflaması, televizyonla aşırı zaman geçirmenin neticesinde oluşmaktadır. Çocukların bir yılda 900 saat okulda geçirdiği, 1500 saat ise TV başında zaman harcadığı bilinmektedir. Medya unsur ve uygulamalarının yaşamımızdan tamamıyla çıkarılması mümkün olmadığı gibi doğru da değildir (Büyükbaykal 2007: 35-40). Çocuklar için belli zamanlarda etkili, eğlendirici ve eğitici olarak medyanın önemli bir etkisi bulunmaktadır. Bu noktada ebeveynler için medya konusunda en önemli yaklaşım kontrollü medya kullanımının etkinleştirilmesidir. Ebeveynler çocukların izlediği kanal ve programların niteliğinden haberdar olmalıdır. Ayrıca çocuklar için televizyon, tablet ve bilgisayarların ödül veya ceza unsuru olarak dayatılması son derece yanlıştır. Çocukların boş zamanlarını eğlendirici olmakla birlikte daha etkili biçimde geçirmelerine çaba gösterilmelidir.

İnsanlar kendilerini gösterme konusunda kimi zaman ilkel davranışlarda bulunabilmektedir. Yüksek sesle konuşarak iletişim kurma, küfür veya şiddet dili kullanmak; normal iletişimden farklı olarak dikkat çekmek isteyen bireylerin edindiği davranışlardır. Bu edinilen davranışlar, bireylerin özgüven eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Bireylerde yetersiz özgüven ise şu esikliklerden oluşmaktadır: Küçüklükten itibaren aile bağlarının güçsüz olması, ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişimin kopuk olması, ailenin çocuğa güvenmemesi, çocuğa şiddet uygulanması, çocuğun gelişim süreçleri ile ilgilenmeyip çoğunlukla tablet, telefon ve internet ile zaman geçirmesini sağlanması çocukta özgüven eksikliğine yol açar. Çocuk bahsedilen eksikliklerden kaynaklı kendini yetersiz hissettiği zaman sosyal ilişkilerinde bir güç göstergesi, dikkat çekme aracı olarak şiddet ve saldırganlık eğilimlerine yönelir. Aynı zamanda kolaylıkla anormal davranışlar sergileyebilir. İlgi ve beklentileri, saygı ve sevgiyi yakın çevresinden görmediği için yabancılarla kolaylıkla ilişki kurabilir. Aynı zamanda anne ve babadan sevgi görmeyen çocuklar kendilerinden oldukça büyük yaştaki kişiler ile ilişki kurmak isteyebilir.

Şiddet eğilimine tekrar dönülecek olursa çocuğun kendini gösterme biçimi olarak argo, şiddet ve saldırganlık özellikle diziler aracılığı ile son yıllarda daha ilgi çekici biçimde görünür olmuştur. Özellikle internette yayınlanan dizilerde sansür olmaması sayesinde argo ve şiddet dilinin daha etkin biçimde kullanılması yaygınlaşmıştır. Çocuklar bu diziler üzerinden gördüğü şiddet eylemlerini benimsemekle birlikte dizilerde bu eylemi işleyen insanların diğer alanlarda iyi eylemler işlemesi sonucu gerektiğinde şiddet uygulanabileceğine dair algıları

güçlenir (Karaboğa, 2018: 4-6). Örnek olarak dizide hırsızlık yapan çocuklar çaldıkları paranın bir kısmını fakir ailelere dağıtarak hırsızlık eylemini normalleştirmektedir. Çocukların gözünde ise hırsızlığın bu şekilde gerçekleşmesinin iyi bir eylem olarak tanımlanmasına yol açmaktadır. Ayrıca toplumsal bir yanlışın yasal olarak değil de kişilerin kendi şiddet eylemleri ile cezalandırılması da onur verici davranışlar olarak sunulmaktadır. Bir haksızlık yapan kişinin öldürülmesi, öldürme eyleminin bazı durumlarda iyi bir amaca hizmet ettiği algısını oluşturur. Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir konu bu eylemleri işleyen bireylerin toplumda bir saygınlığa sahip olmasıdır. Bu sosyal çevrede olan veya bu tarz dizileri izleyen çocuk ve gençler, izleyip tanık oldukları saygınlığı kazanmak için şiddet ve saldırganlık eylemlerinde bulunurlar. Dizilerde izleyip içselleştirdikleri yetişkin modellerini kıyafet, konuşma biçimi, saç tıraşı gibi birçok fiziksel görünüm araçları ile taklit ederler. Dizi ve filmlerdeki şiddet dili çocukların duygusal ve fiziksel şiddet eğilimine sürüklemektedir. Aynı zamanda çocukların suça ve suçluluğa eğilimlerini kolaylaştırmaktadır. Diziler ve toplum karşılıklı olarak bir yansımayı ortaya çıkarmaktadır. Diziler toplumun gerçeğini yansıtmaktadır. Toplumsal yaşamda ise bireyler, dizi ve filmlerdeki olaylardan etkilenmektedir.

Dizi ve filmlerde erkekler ile birlikte kadınlar da şiddete eğilim olan davranışlara yönelmektedir. Dikkat çekmek ve farklı olma arzusu kız ve erkek çocuklarda erken yaşta ilişki yaşama; alkol, sigara ve uyuşturucu gibi bağımlılıkları edinme konusunda istekli olmalarına yol açmaktadır. Sosyal çevrede alkol tüketmek, bir başkasına şiddet uygulamak, cezaevinde bulunmak gibi unsurların bir övgü meselesine dönüştüğü görülmektedir. Dizilerde gözlenen bu tehlikeler, çocuklar ve gençler için rol model oluşturmaktadır. Bu kapsamda fiziksel, duygusal ve cinsel istismar eylemlerinin, çocukların kendini gösterme çabalarının sonucunda da oluştuğu ortaya çıkmaktadır. Bu sürecin tehlikeli boyutu ise bahsedilen davranışlarda bulunan çocuk ve gençlerin istismar eylemlerine maruz kalma ihtimali güçlü olmakla birlikte istismarcı birey olma eğilimleri de güçlenmektedir.

4. Saldırganlık ve Çocukluk Travmaları

İnsanların davranış, eğilim, sapkınlık, saldırganlık gibi edinimlerinin belli ölçüde çocuklukta yaşanan travmalardan kaynaklanarak geliştiği bilinmektedir. bir insanın yetişkinliğinde saldırgan ya da sapkın bir birey olması için küçüklüğünde olağanüstü bir yıkım ve travma yaşamasına gerek yoktur. Dikkatlerden

kaçan küçük ayrıntılar, ihmaller, görmezden gelmeler çocukların ilerleyen dönemlerde kişilik bozukluğu yaşamasına yol açmaktadır.

İnsanlarda sapkın ve saldırgan davranışların temeli çocukluk döneminde yaşanan küçük-büyük ölçekli travmalardan oluşabilmektedir. Bu yaklaşım Freudyen söylemin temel dokularındandır. Çocuklukta yaşanan istismar, ihmal, ayırım ve diğer bileşenler çocukların gelecekteki yaşamında başarı, başarısızlık ve diğer edinimlerini belirleyici ölçüde etkilidir. İhmal edilen çocuklarda duyarlılıklar ortadan kalkarak saldırganlık eğilimleri güçlenir. Çocuklarda ihmal; utanma, korkma ve sevgi gibi duyguların bağlayıcı etkisini ortadan kaldırır (Freud 1989: 104-107). Aynı zamanda sağlık açısından ihmaller de çocukların yetişkinlik dönemlerinde yaşamlarını etkilemektedir. Çocuğun ebeveynler tarafından bakımının yeterince üstlenilmemesi, çocuğu duyarsızlaştırmaktadır (Dağlı-İnanıcı 2011: 8-12). Bu duyarsızlık Freud'un bahsettiği iğrenme, acıma, merhamet gibi duyguları bireyin zihninden dışarı atar. Bu şekilde yetişen birey her türlü saldırgan ve sapkın davranışa eğilimli olur. Bireyin saldırganlığa eğilimli olması ile fail olma bağlamında bireyi istismar, taciz, şiddet gibi eğilimlere yönlendirir. İğrenme, acıma, merhamet ve sevgi duygularını yitiren çocuklar yetişkinliklerinde her türlü suçu işlemeye eğilimli olurlar. Bu kapsamda belirtilen eksikliklerden beslenerek gelişen suçlu birey sadece çocuğa yönelik istismar değil, erkek, kadın ve hayvana yönelik cinsel ve fiziksel olarak saldırgan eylemlerde bulunabilir.

Örnek Vakalar

Bruce D. Perry ve Maia Szalavitz tarafından yazılan "*Köpek Gibi Büyütülmüş Çocuk*"(2017) kitabından aşağıda belirtilen üç vakada gözlemlendiği gibi bireylerin saldırganlık eğilimlerini edinme noktasında çocuklukta yaşanan ihmal ve istismar eğilimlerinin etkili olduğu görülmektedir.

Vaka 1. Fail, 16 yaşında bir erkektir. 15 yaşındaki komşu kızına nitelikli istismar eyleminde bulunarak öldürüyor. Olayın temelini araştıran Psikiyatrist, çocuklukta failin ebeveynlerinin kendisini ayırma maruz bıraktığına kanaat getirmiştir. Fail ile kız kardeşi arasında sevgi ve ilgi bakımından ayrımlar yapıldığına dair failin şikâyetleri olmuştur. Baba ve anne, kız çocuğunu daha çok severek fail olan erkek çocuğu ihmal etmiştir. Bu kapsamda erkek çocuk çocukluklarından itibaren kız elbiseleri giymeyi tercih etmiştir. Kız kardeşi ve diğer kızlarla oynadığı oyunlarda daha çok saldırganlık ve cinsellik içeren oyunlar tercih etmiştir.

Örneğin kardeşini bir ağaca bağlayıp tecavüz etmeye çalışarak, kardeşinin kendisini kurtarmasını içeren sapkınlık içeren oyunlar oynadığından bahsetmiştir. Kısaca ihmale maruz kalmış bir çocuğun istismarcı birey oluşunun geçmişi failin hayatı üzerinden biçimlenmiştir. İstismar ve cinayet olayına gelinecek olursa 16 yaşındaki fail evin bahçesinde otururken komşusunun 15 yaşındaki kızını görüp onunla birlikte olmak istemiştir. Kızın failden haberi olmamakla birlikte geçmiş yaşantısından da hareketle kendisini kurban addeden fail saldırgan bir girişimle kıza tecavüz ederek öldürmüştür.

Vaka 2. Nitelikli ve ölümle sonuçlanan bir istismar vakasında fail, zekâ seviyesi oldukça yüksek bir gençtir. Bu genç, küçüklüğünde ninesi ile yaşamak durumunda kalmıştır. Köy ve bağ evi tarzında bir ortam failin yaşam alanını oluşturmuştur. Tavuk ve diğer kümes hayvanlarından bolca olduğu çiftliklerinde ninesi, tavuk pişireceği ya da satacağı zaman, tavukları failin gözü önünde ve boğazlarını eli ile kopararak öldürmüştür. Fail olan çocuk başlangıçta ürkeklikle izlese de zamanla model aldığı bu öldürme eylemine alışır ve benimser. Kendisi de zaman sonra tavukları ve diğer hayvanları aynı yöntem ile öldürür. *Duyarsızlaşma, aile bağlarının ve sevginin yetersizliği, çocuğun bu öldürme eyleminden haz almasına yol açmaktadır. Zaman sonra çocuk ergenlik döneminde öldürme eylemin konusundaki girişimleri sosyopat düzeye ulaşarak insanlara saldırma-ya, öldürmeye evrilmiştir.*

Vaka 3. Fail 16 yaşında bir erkektir. Mağdurlar ise 12 ve 13 yaşlarında iki kız çocuğudur. Fail yoldan geçerken 12 ve 13 yaşlarında iki kız apartman önünde oturuyor. Kızlara birlikte olmak istediklerini söylüyor. Kızlar reddettikleri zaman, fail onları boğarak öldürüp tecavüz ediyor. Failin çocukluk dönemini inceleyen doktor gene iki kardeş arasında yaşanan ayrıma şahit olmuştur. Failin çocukluğunda ihmal edildiğine dair tespit çok sık yalnız bırakılmış olması durumudur. Annesi faili evde bırakıp büyük çocuğu ile sık sık yürüyüşe çıktığını anlatmıştır. Hatta anne çocuğun ağladığı zamanlarda da diğer çocuğu alarak yürüyüşe çıktığı olmuştur. Bu şekilde ilerleyen ilişkide fail olan küçük çocuğun ağlamayı bıraktığını fark etmiştir. Çocukların istediklerini elde etme noktasında tek silahları olarak ağlama eylemlerini bırakmaları duyarsızlaşmalarına yol açmaktadır. Ceza, hakaret gibi durumlarda hiç aldırış etmeyen umarsız birine dönüşüyor. Faile karşı hakaret, küfür veya herhangi bir iyi hissettirici davranış etkili olmamıştır. İyiye ve kötüye karşı duyarlılığını yitiren fail sapkın ve saldırgan bir kimliğe bürünmüştür. Ve kendisini sınırlandırılmış hissettiren bir

olayda istismar ve cinayet işleme eylemini oldukça rahat ve sıradan bir davranış biçiminde gerçekleştirmiştir.

Öneriler

- Çocuklarınızın en önemli ihtiyacı sizden edineceği sevgidir. Sevgi açlığı giderildiği takdirde tehlikeli olabilecek sevgi yapaylıklarına ihtiyaç duyulmayacaktır.

- Çocuklar ile iletişim kurmayı öğrenmeye çalışın, bu konudaki kitap, dergi, TV programlarından yararlanın.

- Teknolojik araçları çocuğun ağlamasını engellemek için kullanmayın. Bunun yerine sevgi dilini kullanın. Çocukların internet araçlarını sizin gözetiminizde kullanmasına özen gösterin. Yetişkin olana kadar interneti sınırsız olarak kullanabileceği araçları çocuğunuzun sorumluluğuna vermeyin. Çocukların internet kullanımını güvenli ağlar ve çocuk kilidi gibi sınırlamalar ile kullanmasını sağlayın.

- Çocuklarınızın sosyal çevrede ezilmemesi için güç göstermesini değil merhametli olmasını öğütleyin.

- Çocuğunuz her hangi bir şiddet ve saldırganlık eylemine giriştiği zaman bu olayı övgü ile anlatmayın veya anlatmasına müsaade etmeyin.

- Çocuklarınıza her konuda güveneceğinizi aşlayın, bu şekilde başına gelen olayları anlatma konusunda rahat olur.

- Çocuklarınızın fikirlerine saygı duyun ve dinleyin. Çünkü sizin önemsemediğinizi hissettiği zaman duygu, düşünce ve özel yaşamlarına dair fikirlerini başkaları ile paylaşmaya başlayabilirler.

- Çocuğunuzun sizden gizli bir şey yapmaması için kendi hayatı ile ilgili kararlarda belli ölçülerde yetki ve söz hakkı verin.

- Anne ve baba ilişki ve davranışlarınızın çocuklarınız tarafından benimseneceğini düşünerek, çocukların sizi örnek almasını sağlayacak örnek ilişkiler sergileyin.

- Çocuğunuza onu sevdiğinizi söyleyin. Çocuğa sevgi ve ilginin gösterilmesi çocuğun tanımadığı insanlara kolayca güvenmesini engeller.

- Çocuğunuzun medya yoluyla şiddeti ve yaşlarına uygun olmayan yapım, video ve görselleri izlemesine engel olun.

- Çocuklar için hemen her uygulamada mevcut olan; filtreleme, zararlı içeriklerden koruma ve güvenli kullanım bağlantıları aktif edilmelidir.

- Çocukların sosyal medya ile iletişimi güçlü olduğu ve ebeveynlerin bu noktada çocuklardan daha az teknolojik bilgiye sahip olduğu bilinmektedir. Bu sebeple ailelerin internet ve medya kullanımını noktasında rehber eğitimler ve edinimlere sahip olmaları gerekmektedir.

-Çocuklar için de sosyal medya kullanımının sağlıklı bir biçimde yürütülmesine dair eğitimler düzenlenmelidir.

- Çocuklarınız arasında kıskançlık oluşturacak eylemlerden kaçının. Küçüğü severek büyük çocuğunuzu kıskandırmayın. Bu durumda hem büyük çocukta özgüven kaybı oluşur hem de kardeşler arasında husumet oluşur.

- Çocuklarda ağlama, onların istediklerini yaptırma konusunda tek silahlarıdır. Ağlamalarına karşı duyarsız olmayın. Ancak bu, çocuk ağladığında her istediğini yapın demek değildir, kontrol etmeye çalışın. Çocuğunuzu dengede tutmaya çalışın. Aşırı ağladığında veya hiç ağlamadığında önemli bir problemi olduğunu düşünerek ona göre davranın.

- Çocuklarınızın size söyleyeceği şeylerin sonuçlarından korkması, reddedilme ve inanılmama korkusu kendini suçlu hissetmesine yol açacağı için başına gelmiş veya gelebilecek eylemleri gizleme yolunu tercih edebilmektedir (ASPB, 2017b: 12). Bu noktada çocuğun bilgi paylaşımını sağlayacak izlenimi oluşturmak son derece önemlidir.

- Çocuğunuzun herhangi bir konuda fikri saçma veya gereksiz olduğunu düşünseniz dahi sonuna kadar dinleyin ve saygı duyun. Çocuk fikirlerini size söyleyemezse yaşadığı iyi ve kötü olan hiç bir şeyi sizinle paylaşamaz.

- Çocukların olaylar konusundaki fikirleri, yorumlamaları, çıkarımları alaya alarak dinlemeyin. Çocuklara saygı duyarak onların kendilerini değerli hissetmelerine yol açabilirsiniz.

- Çocuğu sürekli tehdit edip korkutmayın. Polise vermek, odaya kapatmak, kurtlara vermek gibi korkutucu ifadeler ile çocuğu dizginlemeye çalışmak; çocuğu saldırganlaştırdığı gibi özbenlik saygısının yitimine yol açmaktadır.

SONUÇ

Çocuk istismarına yönelik ihmal etkenlerinin değerlendirildiği bu çalışmada belirtilen problemler üzerine ebeveynler ve öğretmenler için birtakım önerilere de yer verilmiştir. Çocukların medya kullanımı üzerinden tüketim olgusu içerisinde ihmal ve istismar eylemlerine maruz kaldığı gözlenmiştir. Medya kullanımı noktasında çocukların ebeveynleri ile olan iletişiminin sağlıklı biçimde yönetilemediği tespit edilmiştir. Çocuklar ve ebeveynler arasındaki iletişim kopukluğunun yerini medya ve oyun bağımlılıkları almıştır. Çocuklar medya ve internet kullanımı üzerinden rol model aldıkları akran ve yetişkinlerin tutum ve davranışlarını benimseyerek suçluluğa eğilimlerinin arttığı dikkat çekmiştir. Bu bağlamda dizilerde yer alan şiddet dili ve eylemlerinin çocuklar üzerinde saldırgan eğilimleri güçlendirdiği ortaya çıkmıştır. Özellikle erken yaşlarda aile içi ilişkiler, medya kullanımı, oyun bağımlılığı gibi etkenlerin hem çocukluk hem yetişkinlik döneminde suçluluğa yönlendirdiği, istismar eylemlerinde ise fail ve mağdur olarak biçimlenme noktasında belirleyici olduğu örneklerle izah edilmiştir. Nihayetinde belirlenen ihmal ve kontrolsüz medya kullanımının önlenmesine dair uygulanabilir önerilere yer verilmiştir.

KAYNAKÇA

ASPB, (2017a). *Çocuk Bakım Kuruluşlarında Çalışan Personele Yönelik İstismar ile Mücadele Rehber Kitapçığı*. Yayın No:7. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.

ASPB, (2017b). *Çocuk Dijital Oyunlar İçin Çocuk ve Aile Rehberliği Çalıştayı Sonuç Raporu*. Yayın No:9. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.

BANDURA, Albert.(1971). *Social Learning Theory*. Stanford University. General Learning Press

BOZKURT, Aras., GENÇ-KUMTEPE, Evrim. (2014). Oyunlaştırma, Oyun ve Eğitim: Gamification.” *Akademik Bilişim*. (7). 1-8.

BÜYÜKBAYKAL, Güven. (2007). “Televizyonun Çocuklar Üzerindeki Etkisi”. *İletişim Fakültesi Dergisi*, 31-44.

ÇETİN, Zeynep. (2004). “Çocukların Cinsiyet Rol Kazanımında Televizyonun Etkisi”. *Toplum ve Sosyal Hizmet* 15 (2). 67-71.

DAĞLI, E. Tolga, İNANICI, Mehmet Akif. (2011). *İhmal ve İstismara Uğrayan Çocuğa Bütüncül Yaklaşım*. Ankara: Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatrisi Derneği.

FREUD, Sigmund. (1989). *Cinsel Yasaklar ve Normaldışı Davranışlar*. (Çev. Muammer Sencer). İstanbul: Ara Yayıncılık.

KARABOĞA, Mehmet Tahir. (2018). “Medya Çağında Çocuk ve Çocuk Kültürü: Şiddet ve Tüketim Kültürünün Yansımaları”. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 1-17.

SZALAVİTZ, Maia., Perry Bruce .D. (2017), *Köpek Gibi Büyütülmüş Çocuk*. (Çev. Belgin Selen Haktanır). İstanbul: Koridor Yayıncılık.

TÜRK CEZA KANUNU (TCK). (2004). Türk Ceza Kanunu, (Kanun No:5237, 6/1). Yürürlüğe Giriş Tarihi: 26.9.2004).

UNİCEF, (2017). *Dijital Bir Dünyada Çocuk Olmak*. New York: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu.

UCİM. (Ucim Saadet Öğretmen Çocuk İstismarı ile Mücadele Derneği). 2017. <http://www.ucim.org.tr/>. (Erişim Tarihi: 01.11.2019).

Meral HAKMAN

KLASİK DÖNEM YUNAN HEYKELTIRAŞLIĞINDA KEDER VE YAS

Erdem UÇAR

DEDE KORKUT ANLATMALARINDAKİ BAN ÜZERİNE

Ünal DEMİRER - Esra SAYIN

KİBYRA'DAN EKİNUSU İON KYMATİONLU DOR BAŞLIKLARI

Mehmet ÇELİK

LÜBNAN'DAKİ SEÇİM SİSTEMİ VE PARTİLER

Fatih PEKOL

XVI. YÜZYILDA SAFEVİLER'DE TARİH YAZICILIĞI VE BU DÖNEMDE YAZILMIŞ KRONİKLER

Sait YILDIRIM

MEDYA VE ÇOCUĞA YÖNELİK İSTİSMAR

ANASAY

anasaydergisi@hotmail.com

